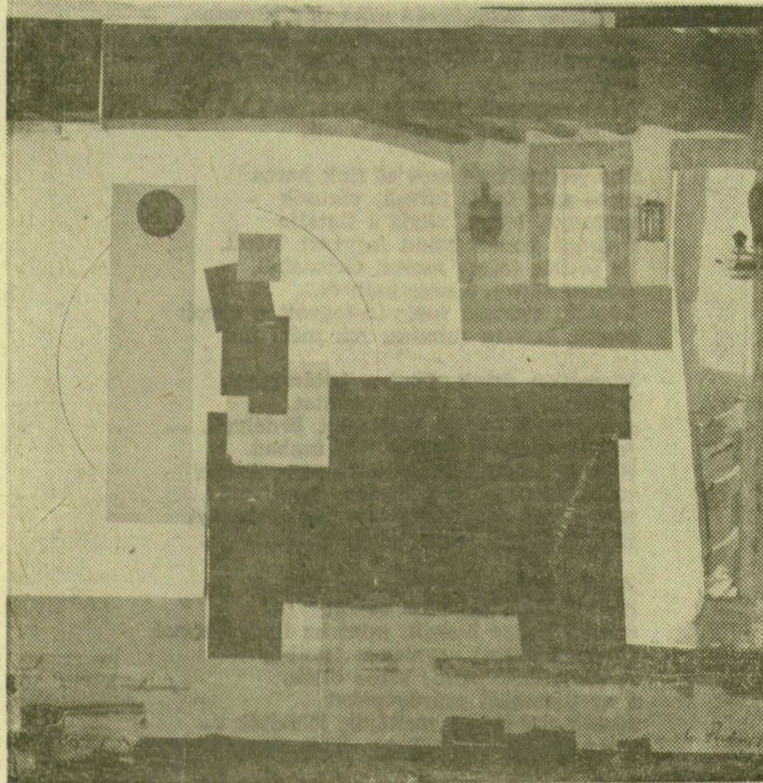

Művészet, kutatás, oktatás

Cs. Pataj Mihály: Parasztszoba

(A nyár közepén Olaszországba invitáló meghívót hozott a postás. Cs. Pataj Mihály szegedi festőművész, megbízott tanszékvezető főiskolai docens alkotásából rendeztek tárlatot a Bologna melletti Bagno di Romagna fűrdővárosban. A kiállítás megnyitásán sajnós, nem tudunk ott lenni, pedig szívesen tettük volna. Néhány hét múltával idézi fel élményeit a művész.)

— Személyes ismeretség és kapcsolatok révén hívtak meg erre az olaszországi kiállításra. Tizenkét nagyméretű munkát mutattam be Bagno di Romagna fűrdőváros utazási irodájának fehérre meszelt és üvegfalú bensőséges termében. Kiállított képeim a magyar Alföld sajátos világának üzenetét vitték el az idegenforgalmáról, művészettörténeti értékeiről és mai művészetének sokszínűségéről híres Olaszországba. Oszintén örültem, hogy sikere volt képeimnek, a realizmus és konstruktivitás ötvözetéből született dekoratív festményeknek, a sajátosan magyar tájaknak, tárgyaknak, hangulatoknak. Kinttartózkodásom idején alkalom volt találkozni műpártolókkal, alkotó művészekkel, politikai személyiségekkel. Meghívtak a Firenzi Képzőművészeti Akadémiára, találkoztam az ottani kollégákkal. Meglepetéssel tapasztaltam, hogy ezek a mesterek, akik a világ minden tájáról verbuválódó hallgatókat képzik ezen a talán leghíresebb művészeti akadémián, még ma is Cézanne hatása alatt dolgoznak, posztimpreszionista világban élnek. Magam is sokat dolgoztam, rengeteg guast és akvarellképet készítettem, ezeket a vázlatokat az olasz tájak inspiráló élményei ihlették. Remélem, lesz alkalom majd egyszer ezeket a vázlatokat kiállításon bemutatni.

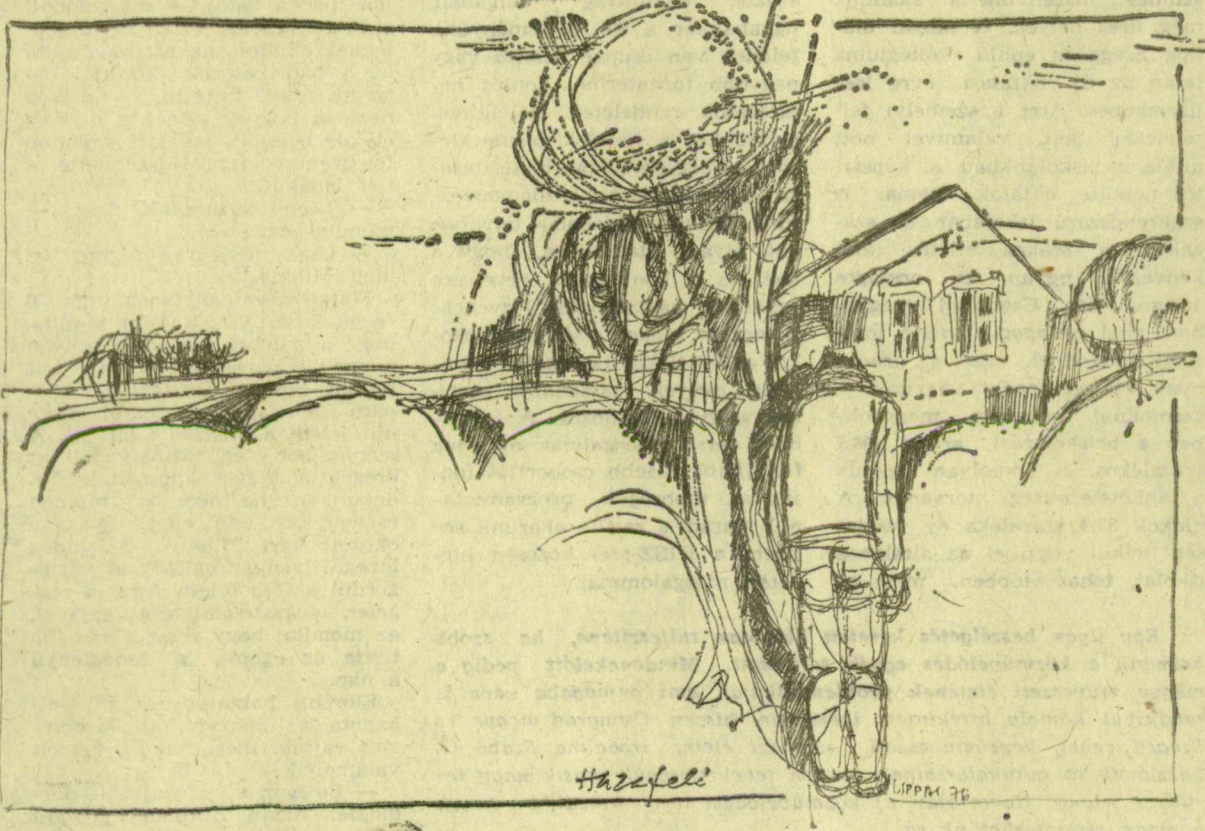
(Nemrégiben a rádió reggeli műsorajánlatára fölkaptam a fejemet: Cs. Pataj Mihály beszélt színelméleti, színpszichológiai kutatásairól. Sajnos, a műsort már nem volt módomban meghallgatni. Azt azonban tudom, hogy néhány évvel ezelőtt kezdett a színek kérdéseivel tudományos alaposan foglalkozni Cs. Pataj Mihály. Tanszéki szobája akkori szabályos kis laboratórium, stúdió volt. A legkülönbözőbb színvariációk, tablók, pszichológiai kísérletekhez szükséges eszközök sorakoztak ott. Azóta ő lett a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola rajz—művészettörténeti tanszékének megbízott vezetője, módjában állt ezt a szobányi laboratóriumot tanszéki műhelyvé átalakítani. Aki ma a tanszék folyo-

ink-kísérleteink első fázisa. Aból indulunk ki, hogy az egyéneknek van vonzódása a színek iránt, a gyerekek által készített színvariáció utal lelkiállapotukra, a színekben is keresik önmagukat. Érdekes eredményekre jutottunk a különböző körülmények között élő gyerekeknel végzett regisztrálások összehasonlításánál. Más következtetéseket vonhattunk le a tápéi vizsgálatokból és másokat a főiskola gyakorló iskolájában végzett kísérletekből. Olyan speciális területen is végeztünk vizsgálatokat mint cigánygyerekek köre, állami gondozottak, bűnöző gyerekek, vagy éppen a borteremő vidékeken élő tanulók. Ehhez a munkához nagy segítséget nyújtottak a főiskola levelező hallgatói, akik közvetlenül kapcsolatban vannak a tanulókkal. Tulajdonképpen ezekről a kísérletekről számoltam be a Nemzetközi Színbizottság, az AIC Magyarországon megrendezett tanácskozásán, melynek alapján a rádió műsort is készített. Nagyon izgalmas feladatot jelent ez a munkálkodás. Egész kis tábor gyűlt már össze hallgatókból, tanárokból egyaránt. Olyan távlati is vannak e kutatásoknak, mint például a gátlásosság feloldása színterápiával. Ez a színekben megnyilvánuló önvallomás összekapcsolja a lélektan tudományát a képzőművészet egy speciális területével. Ez azért is fontos, mert a művész szekerét is két ló húzza, egyik az érzélem, másik az értelem, s csak akkor fut gyorsan s biztonságosan a kocsi, ha e kettő megérti, kiegészíti egymást.

(A rajztanszék olyan ma, mint egy valódi műhely. A falakon művészi reprodukciók, művészettörténeti értékeket bemutató fotók sokasága, hallgatók által készített feladatok, Michelangelo Világ teremtésének kinagyított Adámja, s műhelyek sora. A rajzszakos hallgatóknak ma már nem elég a papír és ceruza, hisz a műtermek mellett külön műhely van a grafikának, a textilfestésnek, a fotózásnak, a kerámiakészítésnek, a szobrászkodásnak. S a tanszék tanárai is néves művészek, nagyszerű pedagógusok, akik nemcsak meg akarják tanítani négy év alatt a hallgatókat a képzőművészet alapjaira, hanem akik igényt szeretnének teremteni, melyet később sem lehet megtagadni.)

— Ami itt látható, az nem díszlet, hanem valódi tartalom hordozója. A korszerű főiskolai oktatásban elengedhetetlen, hogy a hallgatók otthon érezzék magukat a műtermekben és műhelyekben, ne csak a papírt és ceruzát használják, hanem ismerkedjenek meg a legkülönbözőbb képzőművészeti technikákkal az agyag formálásától a présgép kezelésén át a fotózásig, a textilfestésig, a mozaikkészítésig. Csak így kerülhetnek ki falaink közül alkotó pedagógusok, akik vizuális kultúránk fejlődésének letéteményesei.

TANDI LAJOS

LIPPAI TAMÁS: HAZAFELE

Menyasszonyi ládák, falitékák

A múzeum kincseiből

Egy évszázada a parasztház hagyományos berendezési tárgyai voltak, s ma már faluhelyen is kevesen ismerik ezeket a bútordarabokat. Legtöbben még a ládáról tudnak — ami nem véletlen, hiszen a lakodalom előtti ágyvitel alkalmával jelentős szerephez jutott: benne vették a menyasszony ruházatát, kelengyéjét, s bizony a szépen festett, teli menyasszonyi ládát sokan megnézték, megcsodálták. Emellett az öreg, kopott festésű ruhásládákat a kamra, vagy a padlás zugában sokan évtizedekig megtartották, korpa vagy heverő használati tárgyak tárolására.

A Móra Ferenc Múzeum parasztbútor-gyűjteménye igen gazdag, ami jórészt elődeinknek köszönhető. Szegeden 1906-ban kezdődött a néprajzi tárgygyűjtés és ettől fogva az első világháborúig került múzeumba parasztbútoraink nagyobb része. Falun és a tanyákon az idő tájt szorította ki a használatból a barnás, flóderos festésű asztalosmunka a festett, virágozott parasztbútorokat, így a bútortartó polgáriassága kedvezett a múzeumi gyűjtésnek. Cs. Sebestény Károly és Móra Ferenc a 20-as években már kevesebb festett bútort tudatászerznie, az utóbbi években pedig Szeged környékén csak néhány igazán szép, értékes bútordarabra bukkantunk. Ez még inkább kiemeli a pusztulástól idejében megmentett tárgyak értékét.

Parasztbútoraink közül legnagyobb múltra a láda tekint vissza. A nomád népek sátrában a láda volt az egyedüli bútordarab. A magyar falukban előbb a mértánias vésséssel díszített ácsolt láda terjedt el, melynek eredeti elnevezése „szekrény” vagy „szökröny”. Háziiparosok készítették bükk- vagy fagyfából. Vésett díszítésük, különösen kezdetleges emberábrázolásaik sok régies elemet őriztek meg. Az ácsolt ládát, az asztalosmesterek készítették festett láda szorította ki a jobbágyparaszttól szobájából, a 18. században.

Legrégibb festett ládáink e század második feléből maradtak fenn. Érdekes, hogy festésük az egykorú templomi menyegyzetek és bútorok festésére emlékeztet, formájukat, nagyságukat tekintve pedig akár őrült bútorként is használatosak lehettek. A menyasszonyi ládákra gyakran ráfestették az első tulajdonos nevét és a készítés idejét. Legkorábbi évszámú ládánk a vásárhelyi Vajnai Máriának

T. Czizrok Anikó felvétele
Hódmezővásárhelyi saroktéma, 1795-ből

készült, 1829-ben. Kékeszöld alapon szimmetrikusan elhelyezett piros és sárga virágokkal festett. A vásárhelyiektől különbözik a makói menyasszonyi ládák. Úgy látszik, a múlt század 40—50-es éveiben Makón jeles bútorkészítő asztalosok dolgoztak, akik sajátos, érett bútortfestési stílust alakítottak ki. Az is lehetséges, hogy a fennmaradt igen hasonló formájú és festésű ládák egy műhelyben készültek. Ezeket a darabokat a láda elülső oldalán piros az alapszín, s két szimmetrikusan elhelyezett sárga, vagy világoskék mezőben finoman megfestett virágok díszlenek. A ládák oldala, födele és magas, esztergált láda két alapon virágdisztes. Talán a legszebbiket Kotsis Juliánna kapta hozományul 1857-ben. Az egyik makói láda családtörténetet őriz: a láda födelenek belső oldalára ceruzával följegyezték a gyermekek születését, az első gyermek 1849. augusztus 16-án született, a nyolcadik pedig 1877. szeptember 12-én látta meg a napvilágot.

A falitéka parasztházainknak legrégibb szekrényféle bútordarabja. A fali fülkéből származik, amelyet már a római házakból, majd a középkori várkastélyokból, polgárházakból ismerünk. Legegyszerűbb formája a polcos „vakablak”, melyre ajtót tettek, majd „kivették” a falból és önállóult, mint falra függesztett bútordarab. Helye az ajtó mellett, az ágy közelében, vagy az ajtóval szemközt falon, illetve szobasorokban volt. Pálínkás edényeket, orvosságokat, kalendáriumot, egyéb apróságokat tartottak benne. Múzeumunk őri az eddig ismert legkorábbi vásárhelyi falitékát, melyhez mérhető alföldi tékája a Néprajzi Múzeumnak sincs. Bobor János uramnak készült 1795-ben, aki a téka nagyságáról, faragott díszéről és igényes festéséről ítélve módos nemes úr lehetett. Legcifrabb egy 1857-ben készített tótkomlói falitékánk, melynek tornyán az asztalosmester két oroszánt is kifaragott.

Paraszti megrendelésre az 1870-es évek után egyre kevesebb festett bútor készült. A menyasszonyi ládákat és falitékákat a parasztház szobájáról szorították a polgárius jellegű szublók és sifonszekrények. Néhány régi bútor egy-egy parasztcsaládnál változott szerepében, átfestve még évtizedekig élte „utóéletét”. A múzeumba került bútorokról restaurátoraink eltávolítják a szennyeződések, átfestve, harmadlagos festékretegeket, így visszanyerik eredeti színüket és ismét azt a hatást keltik, mint készítésük idején. Tervezzük, hogy a szegedi múzeumban őrzött legszebb délalföldi parasztbútorokat rövidesen állandó kiállításon mutatjuk be.

JUHÁSZ ANTAL